

Studiematerial skolfrånvaro

UTGÅR FRÅN BOKEN:

LÅGAFFEKTIVT BEMÖTANDE

OCH PROBLEMATISK SKOLFRÅNVARO

(STUDENTLITTERATUR 2018)

Maria Bühler, Annelie Karlsson, Terése Österholm
FÖRFATTARE

Bakgrund till studiematerialet

Två år efter att vår bok *Lågaffektivt bemötande och problematisk skolfrånvaro* släpptes är den tyvärr mer aktuell än någonsin. Vi författare följer noga arbetet med skolfrånvaro i våra svenska skolor. Det vi ser är att huvudmän avsevärt förbättrat och utvecklat sitt arbete för att minska skolfrånvaro. Men vi ser också att skolfrånvaron är fortsatt hög. För att bidra till allt positivt utvecklingsarbete runt om i landet har vi nu tagit fram detta studiematerial.

Studiematerialet kan användas av närvaroteam, elevhälsoteam eller hela lärolag. Det går också att använda av en enskild läsare.

Vi önskar er varmt lycka till med det livsviktiga arbetet med att främja närvaron och minska problematisk frånvaro.

Hör gärna av er om ni har synpunkter på materialet eller vill prata mer om er situation lokalt eller runt en enskild elev. Vi författare föreläser och handleder också om ni har behov av det.

Maria Bühler, Annelie Karlsson och Terése Österholm

Augusti 2020

Kapitel 1, Vad är problematisk skolfrånvaro

Hur ser det ut hos oss? – fundera runt punkterna nedan.

- Vad menar vi när vi säger problematisk skolfrånvaro? Räknar vi in även den giltiga frånvaron? Hur lång tids frånvaro är problematisk?
- Använder vi oss av andra ord än skolfrånvaro? Skolk? Säger vi att eleven är en hemmasittare? Vad leder det till att vi använder oss av olika ord? Finns det vissa ord som inte hjälper vare sig oss eller eleven på ett konstruktivt sätt och som vi behöver byta ut?
- Hur ser det ut hos oss gällande frånvaron? Den giltiga? Den ogiltiga? Hur dokumenteras det? Hur följs det upp? Finns det rutiner som inte fungerar och behöver förändras?
- Vad tänker vi om olika orsaker till frånvaron? Finns det risk att vi gällande en del elever oftare tänker att det handlar om att det är något i hemmet som inte fungerar än om att det är skolan som är för svår för eleven att hantera? Vilka elever? Varför?

Kapitel 2, Lågaffektivt bemötande

"Barn gör rätt om de kan"

Diskutera det grundläggande synsättet att "barn gör rätt om de kan" (Ross Greene) i motsats till "man kan om man bara vill". Vad blir skillnaden i bemötande och insatser när man har en elev med ett problemskapande beteende/som inte gör rätt/som betar sig illa?

Sätt "barn gör rätt om de kan" i relation till skolfrånvaro. Om vi prövar ingången att skolfrånvaro beror på bristande förmågor – att inte kunna bättre – och inte ovilja, vad medför det för er? Vad kan det vara i skolan som man inte kan hantera? Vad kan bli för svårt?

Ansvarsprincipen

Hur efterlever vi principen om att "den som tar ansvar kan påverka"? Hur visar vi det gentemot eleven? Gentemot föräldrarna? Gentemot lärarkollegorna?

Kapitel 3, När någon inte vill längre, vad gör man då?

Att arbeta med den inre motivationen

- Hur gör vi eleven delaktig i sin undervisning? I upplägget? I innehållet? Hur följer vi upp elevens synpunkter?
  - Vet vi att eleven har de förmågor som krävs för att hantera inte bara de pedagogiska uppgifterna, utan också den fysiska och den sociala miljön? Om inte, hur tar vi reda på det?
  - Ingår eleven i ett sammanhang som vi vet att hen trivs i? Om inte, hur skapar vi ett sådant?
  - Hur ofta lyckas eleven med det hen tar sig för? Hur ofta ser eleven ett färdigt resultat av det hen gör? Hur öka dessa stunder?
-

Kapitel 4, Den saknade pusselbiten och Kapitel 5, Vad är funktionsvariationer?

Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar – vad vet vi om dem?

Fundera kring era kunskaper och er kompetens gällande neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som t.ex. autism och ADHD. Finns det områden där ni behöver mer kunskap? Skapa en plan för hur ni ska få till er den kunskapen. Bokcirklar? Webutbildningar?Handledning? Det finns bra och gratis material hos Specialpedagogiska Skolmyndigheten, Riksförbundet Attention och Autism – och Aspergerförbundet.

Pathological Demand Avoidance - PDA

Vad tänker ni om begreppet extrem kravkänslighet (PDA)? Hur kan detta begrepp vara till hjälp i det pedagogiska arbetet?

Särskild begåvning

Hur jobbar ni kring barn med särskilt hög begåvning? När kan särskild hög begåvning bli en utmaning för eleven?

Flickor

Hur ser ni på riskerna med att flickors problem tenderar att missas? Hur jobbar ni för att detta inte ska hända?

Kapitel 6, Vad är det i skolan som gör att det blir svårt?

Kognitiva förutsättningar

Diskutera listan över kognitiva förmågor och hur de hänger ihop med lärandet och skolan (den pedagogiska miljön, den fysiska och den sociala). Hur lär vi känna elevens förmågor? Hur förändra undervisningen utifrån elevens förutsättningar?

- Förmågan att beräkna orsak och verkan – att se hur delar och helhet hänger samman. Hur en händelse leder till en annan.
- Förmågan att planera och genomföra aktiviteter på egen hand – att kunna styra sig själv från en punkt till en annan.
- Förmågan att sätta sig in i andras perspektiv – att inse att andra människor kan tänka och känna på ett annat sätt än en själv, att de kan ha andra avsikter.
- Förmågan att föreställa sig det som inte syns – att måla upp inre bilder av det som inte finns konkret framför oss.
- Förmågan att hålla saker och ting i minnet.
- Förmågan att kommunicera – att göra sig förstådd, att uppfatta och förstå andra.
- Förmågan att hantera sinnesintryck – att kunna stänga ute sinnesintryck (ljud, ljus, doft, smak, beröring).
- Förmågan att lugna ner sig själv – att på egen hand kunna styra sig själv när man är upprörd.
- Förmågan att hantera stress – att på egen hand kunna sortera, skapa överblick och använda sig av strategier för att minska mängden belastningar här och nu.

Kapitel 7, Hantera situationer

Kartläggningsmaterial

Använd stress- och belastningsmodellen (s. 101) för att kartlägga kring en elev ni har. Skapa en plan utifrån informationen ni får fram. Om ni inte har någon elev ni alla känner så använd caset Sara på s 99-100 i boken

Undersök följande:

- Grundläggande belastningar – hur anpassa utifrån dem?
- Situationsbestämda belastningar – hur anpassa utifrån dem? Finns det några vi kan plocka bort för en tid?
- Varningstecken – gradera om möjligt
- Kaostecken – skapa en plan utifrån lågaffektiva strategier för vad ni gör om eleven hamnat i kaos
- Enkla avledningar – vilka?
- Måttfulla avledningar – vilka?
- Kraftfulla avledningar – vilka?

PERMA

Använd PERMA-modellen (s. 109) för att kartlägga kring en elev ni har.

Undersök följande:

- Positiva emotioner – vilka situationer, hur kan vi öka dem, hur ofta är målet
- Engagemang – vilka situationer, hur kan vi öka dem, hur ofta är målet
- Goda relationer – vilka situationer, hur kan vi öka dem, hur ofta är målet
- Meningsfullhet – vilka situationer, hur kan vi öka dem, hur ofta är målet
- Att uppnå något – vilka situationer, hur kan vi öka dem, hur ofta är målet

Om ni inte har någon elev ni alla känner så använd caset Axel på nästa sida

Axel

Axel är 13 år och har precis börjat högstadiet. Han går med kompisar han känner från lågstadiet och har några kompisar i klassen. Axel har haft lätt för sig i skolan under låg- och mellanstadiet. Han gillar NO och är väldigt intresserad av rymden. Under åk 5 och 6 hände det några gånger i skolan att Axel blev väldigt ledsen och sprang hem. Skolan förstod aldrig riktigt vad som hände, och när Axel kom hem ville han inte berätta så mycket om vad som hänt. Under åk 6 kom mamma flera gånger till skolan och var orolig, för Axel hade ofta ont i magen och ont i huvudet hemma. Nästan varje morgon klagade han över detta och mamma fick kämpa för att få iväg Axel till skolan. Under åk 6 gick han till skolan i stort sett varje dag. Han var hemma ungefär en dag varannan vecka, vilket skolan inte tyckte var så allvarligt. Axel klarade alla mål och verkade trivas när han var i skolan.

Nu i åk 7 har situationen snabbt blivit sämre. Direkt efter sommarlovet fungerade allt bra, men efter de inledande "lära-känna-varandra-dagarna" i började Axel stanna hemma allt oftare och vissa dagar gick han hem efter ett par lektioner. Mamma ringer flera gånger i veckan till skolan och är orolig, men skolan förstår inte riktigt vad som händer. När Axel väl är i skolan upplevs han ha kompisar att hänga med och verkar hänga med ok i undervisningen. Skolan tänker att det kanske är något som har hänt hemma eller att Axel är lite svajig nu i och med puberteten och allt. Situationen mellan hem och skola blir allt mer ansträngd och skolan upplever att mamman är mer och mer aggressiv när hon kontakter skolan.

Fallgropar - diskutera fallgroparna (s. 112) och hur ni kan göra för att undvika att hamna i dem

- När man börjar förskjuta ansvaret
- När man skapar motsatsförhållande
- När man tror att man lär sig av att misslyckas
- När man tror att det handlar om att stå ut fast det är svårt
- När man börjar pressa istället för att locka
- När man är för snabb

Kapitel 8, Utvärdering

Utvärderingsmaterial

Kartlägg en elev ni har med kartläggningmaterialet (s. 120, 122). Skapa en plan för hur ni kan arbeta vidare med informationen ni har fått fram och när ni ska utvärdera ert arbete. Vilka utvärderar och hur? Glöm inte att ta med elevens perspektiv! Har ni ingen elev ni alla känner kan ni använda Sara från boken eller Axel på förra sidan.

- Styrkor?
- Sårbarheter?
- Framgångsfaktorer?
- Belastningsfaktorer?

Kapitel 9, Att förebygga problematisk skolfrånvaro

Tillgänglig undervisning – fundera runt punkterna nedan. Välj några, dela er i grupper och ta några var eller se över alla.

Gör en plan på några förbättringar ni kan göra utifrån de punkter ni arbetar med. Vi mår ofta bra av att beta av några förbättringspunkter snabbt, så välj några förbättringar ni kan göra redan denna vecka, vilka ni kan göra under närmsta månaden och vilka ni vill göra på sikt. Dokumentera, påminn varandra och kolla upp så att det görs eller lägg in det i ert systematiska kvalitetsarbete.

- Struktur och schema
- Rutiner och ställtid
- Information
- Läromedel
- Bedömningsformer
- Hjälpmedel
- Fysisk miljö

Kapitel 10, Tillbaka till skola

Återinskolning

Gör en återinskolningsplan för en elev ni har, här kommer några punkter på saker att tänka på runt detta:

- Har ni en tillräcklig kartläggning där eleven och vårdnadshavare fått berätta? Börja annars med det.
- Vänta in eleven
- Använd personer som har god relation – gärna två personer. Om inga relationer finns, hur bygger ni dem?
- Varva med hemundervisning först så att inte kontakten försvinner helt om det tar tid
- Börja med enskilda möten och undervisning på tid då inte andra elever är på plats, känn in lokalerna
- Nästa steg är undervisning med några klasskamrater
- Sedan favoritämnet ihop med gruppen/klassen
- Ta ställning till om raster tillsammans med andra stärker eller stjälp, hur är det med att äta och behov av specialkost och/eller anpassad miljö att äta i?
- Om resan är utmattande, erbjud skolskjuts
- Om eleven ska till annan undervisningsgrupp eller skola vad ska ni göra under tiden eleven väntar på plats och vad är viktig information att föra över till den andra verksamheten?
- När och hur utvärderar ni och justerar planen?

Om ni inte har någon elev ni alla känner så använd något av dessa case och fundera runt:

<p><i>Lea 12 år</i> Går i skolan Har börjat vara borta cirka var tredje vecka 2-5 dagar Borta från idrotten Föräldrar oroliga Studieresultaten är bra Lea har en bästis, umgås inte så mycket med andra Ingen diagnos</p>	<p><i>Ali 14 år</i> Inte gått i skolan på två år Ny på er skola, ni har inte träffats Han vill inte träffa er Diagnos autism</p>	<p><i>Elina 17 år, samhällsprogrammet</i> Gick i skolan i ettan, nu i tvåan ökande frånvaro, just nu inte varit i skolan på 3 veckor Diagnos adhd Har svårt med kompisar Styrkor i engelska och bild Stora svårigheter i matte Föräldrarna är uppgivna och säger att det varit mycket frånvaro även på högstadiet men hon har ju fått betyg ändå</p>
---	--	--

Kapitel 11, Vikten av att arbeta med Elevhälsoteamet i det förebyggande arbetet

Elevhälsoteamet - hur fungerar det hos er med:

- Relationer mellan medlemmar i EHT och relation med rektor, fungerar det som ni vill eller behöver ni arbeta på att förbättra detta, i så fall hur?
- Relationer mellan EHT och undervisande personal, har ni mötesplatser, något som behöver förbättras, i så fall hur?
- Är EHT tillgängligt för undervisande personal? Hur lämnar undervisande personal ett ärende till EHT? Går det tillräckligt fort eller har det hänt att någon elev fått sämre närvaro under tiden ärendet fått vänta? Hur kan ni i så fall förbättra detta?

Avslutningsvis

Reflektera över vad ni lärt er i arbetet med boken, vad ni ska ta med er i ert fortsatta arbete och vad ni behöver lära er mer om. Kanske är det något ni vill förmedla till fler medarbetare i er organisation. Är det något ni uppmärksammat under er fördjupning som ska in i ert systematiska kvalitetsarbete och årshjul?

Om ni vill beställa fler böcker finns de att beställa hos Läromedia (för skolor), Lågaffektiva bokhandeln, Adlibris, Bokus och CDON

Kontaktuppgifter till författarna

Maria Bühler, leg psykolog/specialist i neuropsykologi, maria.buhler@kogita.se, www.kogita.se

Annelie Karlsson, specialpedagog, annelie@funkkonsulten.se, www.funkkonsulten.se

Terése Österholm, leg. Psykolog, terese@osterholmpsykologkonsult.se, www.osterholmpsykologkonsult.se

